

Orta Asya'nın Stratejik Hamlesi: Trump'ın İlgisi Gerçekten Satın Alınabilir mi?

Temur Umarov'un "Orta Asya Trump'ın İlgisini Neden Satın Alıyor?" Makalesi Üzerine Bir Değerlendirme

Uygur Araştırma Enstitüsü

Carnegie Uluslararası Barış Vakfı araştırmacılarından Temur Umarov tarafından kaleme alınan ve 13 Ekim 2025 tarihinde *The Moscow Times*'ta yayımlanan "Orta Asya Trump'ın İlgisini Neden Satın Alıyor?" başlıklı makale, Donald Trump'ın potansiyel ikinci başkanlık dönemi ekseninde Orta Asya ülkelerinin dış politika stratejilerinde gözlemlenen köklü paradigma değişimini analiz etmektedir. Umarov, bölge liderlerinin, Joe Biden yönetimi döneminde öne çıkardıkları demokratik reform söyleminden vazgeçerek, Trump'ın şahsına ve onun merkantilist dünya görüşüne odaklanan, bütünüyle işlemsel (transactional) bir diplomasi anlayışını benimsediğini ileri sürmektedir. Bu çalışma, büyük güçler olan Amerika Birleşik Devletleri, Çin ve Rusya arasındaki jeopolitik rekabetin yoğunlaştığı bir dönemde, Orta Asya devletlerinin egemenliklerini koruma ve dış politika özerkliklerini maksimize etme amacıyla geliştirdikleri "çok vektörlü" (multi-vector) politikayı sürdürme çabalarını anlamak açısından son derece güncel, aydınlatıcı ve stratejik bir perspektif sunmaktadır. Makalenin önemi, yalnızca mevcut durumu betimlemesinden değil, aynı zamanda bu stratejinin altında yatan mantığı, kullanılan araçları ve nihai hedefleri derinlemesine deşifre etmesinden kaynaklanmaktadır.

Değişen Konjonktür ve Stratejik Uyum Zorunluluğu

Umarov, analizine Orta Asya'yı çevreleyen uluslararası konjonktürün son yıllarda nasıl dramatik bir biçimde değiştiğini vurgulayarak başlamaktadır. Bu değişimin iki temel dinamiği bulunmaktadır: Birincisi, ABD'nin 2021 yılında yirmi yıllık askeri varlığına son vererek Afganistan'dan çekilmesi; ikincisi ise Rusya'nın 2022'de Ukrayna'yı tam ölçekli işgali. Yazar, bu iki olayın Washington'ın bölgeye yönelik angajman biçimini yeniden tanımladığını ve Orta Asya ülkeleri için hem zorluklar hem de yeni fırsatlar yarattığını belirtmektedir. Biden yönetimi, Rusya'nın Ukrayna'daki agresyonu sonrası Moskova'nın geleneksel etki alanında oluşan boşlukları değerlendirme arayışına girmiş ve C5+1 formatını ilk kez başkanlar düzeyine taşıyarak bölgeyle diplomatik temaslarını yoğunlaştırmıştır. Bu dönemde ABD'li yatırımcıları bölgeye çekmek amacıyla B5+1 iş forumu gibi platformlar oluşturulmuş, nadir toprak elementleri gibi stratejik alanlarda iş birliği vurgulanmıştır. Bu yaklaşım, değerler (demokrasi, insan hakları) ve çıkarlar (ekonomi, güvenlik) arasında bir denge kurmayı hedefliyordu.

Ancak Trump'ın yeniden Beyaz Saray'a dönme olasılığı, bu dengeyi temelden sarsmıştır. Umarov'un işaret ettiği gibi, Trump yönetiminin Biden'ın mirasını hemen her alanda ortadan kaldırma eğilimi, Orta Asya liderlerini Washington'a yönelik yaklaşımlarında radikal bir değişikliğe gitmeye zorlamıştır. Bölge ülkeleri, Biden döneminde prim yapan "iç siyasi reformlar" ve "demokratikleşme" söylemlerini terk ederek, doğrudan Trump'ın kişisel ve siyasi eğilimlerine hitap eden yeni bir strateji geliştirmiştir. Bu yeni stratejinin özü, değerlere dayalı bir ortaklıktan ziyade, somut ve genellikle abartılı ekonomik vaatlere dayalı, pragmatik ve

kişiselleştirilmiş bir ilişki kurma çabasıdır. Bu, Orta Asya devletlerinin uluslararası ilişkilerdeki adaptasyon yeteneğinin ve hayatta kalma içgüdüsünün ne denli gelişmiş olduğunu gösteren çarpıcı bir örnektir.

Trump Yönetimine Yönelik Yeni Taktikler: Söylem ve Eylem Uyumu

Umarov, Orta Asya liderlerinin yeni stratejisini somut örneklerle destekleyerek analizini güçlendirmektedir. Bu taktiklerin en belirgin olanı, Trump'ın dünya görüşü ve politikalarıyla tam bir söylem uyumu sergilemektir. Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sadır Caparov'un, Trump'ın Özgür Avrupa Radyosu/Özgürlük Radyosu (RFE/RL) ve Amerika'nın Sesi (Voice of America) gibi medya kuruluşlarını kapatma kararını övmesi, bu uyumun en net göstergelerinden biridir. Bu medya organları, genellikle bölgedeki otoriter yönetimleri eleştiren yayınlar yapmakta ve demokratik değerleri teşvik etmektedir. Dolayısıyla Caparov'un bu hamlesi, hem kendi ülkesindeki medya üzerindeki baskıyı meşrulaştırma hem de Trump'ın "sahte haber" söylemine doğrudan destek vererek sempati kazanma amacı taşıyan çift yönlü bir stratejidir.

Benzer bir dönüşüm, Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım-Jomart Tokayev'in tutumunda da gözlemlenmektedir. Tokayev, daha önce USAID gibi Amerikan yardım kuruluşlarıyla iş birliğini memnuniyetle karşılayan ve temsilcileriyle görüşen bir liderken, Trump'ın bu kurumu dağıtma kararını destekleyerek, "onlarca yıldır LGBT hakları da dahil olmak üzere sözde demokratik ahlaki değerlerin birçok ülkeye dayatıldığını" ve bu kuruluşların "iç işlere ağır bir şekilde müdahale ettiğini" belirtmiştir. Bu, sadece Trump'ın izolasyonist ve küreselci kurumlara şüpheyle bakan duruşuna bir selam göndermekle kalmaz, aynı zamanda bölge ülkelerinin Batı'dan gelen sivil toplum ve demokrasi teşviki faaliyetlerine yönelik duydukları rahatsızlığı da dile getirmektedir. Tokayev'in iklim değişikliği konusundaki dramatik fikir değişikliği de aynı kalıbı takip etmektedir. Daha önce küresel ısınmayla mücadele için uluslararası iş birliği çağrısı yaparken, şimdi Trump'ı alıntılıyarak bunun "büyük bir aldatmaca" olduğunu ifade etmesi, kişisel yakınlık kurma stratejisinin ne kadar ileri gidebileceğini göstermektedir. Bu örnekler, Orta Asya liderlerinin ideolojik veya ilkesel bir duruştan ziyade, tamamen pragmatik bir şekilde, Washington'daki gücün dilini ve önceliklerini benimsediğini ortaya koymaktadır.

Merkantilizmin Dili: Milyar Dolarlık Anlaşmaların Eleştirel Analizi

Umarov'un makalesinin en güçlü yönlerinden biri, Orta Asya ülkelerinin Trump'ın dikkatini çekmek için kullandığı en etkili aracı, yani parayı, derinlemesine analiz etmesidir. Trump'ın dış politikaya yönelik sır olmayan merkantilist yaklaşımı, her ilişkiyi bir kâr-zarar hesabı olarak görmesi, bölge liderleri için hem bir risk hem de bir fırsat sunmaktadır. Yazar, bu durumu, Trump'ın BM Genel Kurulu kulisinde Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev ile yaptığı kısa görüşmeyi aktararak somutlaştırmaktadır. Mirziyoyev'in 105 milyar dolarlık potansiyel ABD yatırımını vaadine Trump'ın, "Fena değil, bu beş dakikalık bir görüşmeye değer, değil mi?" şeklindeki yanıtı, bu işlemsel ilişkinin doğasını mükemmel bir şekilde özetlemektedir.

Umarov, bu "beş dakikalık görüşmeyi satın almanın" arkasındaki somut anlaşmaları merceğe altına yatırarak, bu rakamların gerçekliğinden çok sembolik önem taşıdığını iddia eder. Örneğin, Özbekistan'ın 8 milyar dolarlık 22 adet Boeing uçağı satın alacağı yönündeki anlaşma, Trump tarafından sosyal medyada büyük bir başarı olarak sunulmuştur. Ancak Umarov, bu anlaşmanın önemli bir kısmının, alıcıya gelecekte uçak sipariş etme hakkı veren ancak satın alma zorunluluğu getirmeyen "opsiyonlardan" oluştuğuna dikkat çeker. Benzer şekilde, Kazakistan'ın ABD'li Wabtec şirketinden 4,2 milyar dolara 300 lokomotif satın alması anlaşması da ilk bakışta devasa bir yatırım gibi görünmektedir. Fakat yazar, Wabtec'in

Kazakistan'daki tesisinin son 27 yılda zaten 675 lokomotif (yılda ortalama 25) ürettiğini ve yeni anlaşmanın önümüzdeki 10 yıl içinde 300 lokomotif (yılda 30) üretilmesini öngördüğünü belirtir. Bu, yılda sadece beş lokomotiflik bir artış anlamına gelmektedir ve bölgeden Çin ve Avrupa'ya uzanan demiryolu bağlantılarının doğal genişlemesiyle uyumludur; yani olağanüstü bir durum teşkil etmemektedir.

En çarpıcı iddia ise Özbekistan'a yönelik 105 milyar dolarlık yatırım vaadidir. Umarov, yıllık GSYİH'si yaklaşık bu miktarda olan bir ülkenin bu hacimde bir yatırımı nasıl absorbe edebileceğinin hayal etmenin zor olduğunu belirterek bu rakamın gerçekçilikten ne kadar uzak olduğunu vurgular. Ancak yazara göre, bu rakamların doğruluğu veya fizibilitesi ikincil bir öneme sahiptir. Asıl amaç, büyük rakamlar telaffuz ederek dikkat çekmek ve Washington'da bir "kazanım" olarak sunulabilecek somut başlıklar yaratmaktır. Orta Asya ülkeleri, benzeri görülmemiş büyüklükteki anlaşmaları neredeyse her ortak ülkeyle yaptıkları görüşmelerde imzalamaktadır (Çin ile 15 milyar dolar, Rusya ile 20 milyar dolar vb.). ABD ise bu stratejinin uygulandığı istisnai bir ortak değil, aksine en çok arzu edilen hedeflerden biridir.

Stratejinin Kalbi: Çok Vektörlü Dış Politikanın Güçlendirilmesi

Peki, Orta Asya ülkeleri neden coğrafi kaderlerine razı olup sadece Çin ve Rusya arasında manevra yapmakla yetinmiyor da, kendisini küresel sorumluluklarından giderek soyutlayan bir ABD'nin dikkatini çekmek için bu kadar çaba sarf ediyor? Umarov'a göre bu sorunun cevabı, bölge ülkelerinin bağımsızlıklarından bu yana temel dış politika doktrini haline gelen "çok vektörlü dış politika" anlayışında yatmaktadır. Bu politika, tek bir büyük güce bağımlı kalmamak ve uluslararası ilişkileri çeşitlendirerek egemenlik alanını genişletmek üzerine kuruludur.

Bu doktrinin anlamlı olabilmesi için ise ABD'nin denklemin içinde olması hayati bir zorunluluktur. Umarov'un isabetle belirttiği gibi, "sonuçta, sadece Washington hem Moskova'ya hem de Pekin'e karşı yeterli bir denge unsuru olarak hizmet edebilir." ABD'nin katılımı olmadan, çok vektörlü politika Rusya ve Çin arasında bir denge kurma çabasına indirgenir ki bu da bölge ülkeleri için çok daha dar bir manevra alanı anlamına gelir. Trump yönetimi, değerler (demokrasi, insan hakları) veya Rusya'dan gösterişli bir şekilde uzaklaşma gibi ön koşullar talep etmediği için, Orta Asya liderleri açısından şimdiye kadarki "çalışılması en kolay" ABD yönetimi olarak görülmektedir. Washington'ın ilgisini çekmek için ticari çıkarları kullanmak yeterlidir.

Bu stratejinin birincil amacı, yeni iş bağlantıları kurmaktan ziyade, çok vektörlü dış politikayı güçlendirmektir. ABD'nin bölgeye artan ilgisi, Orta Asya ülkelerinin Çin ve Rusya ile olan müzakere pozisyonlarını doğrudan güçlendirmektedir. Umarov'un altını çizdiği gibi, amaç bu iki gücü bölgeden çıkarmak veya onların yerine geçmek değildir; bu ne arzu edilir ne de mümkündür. Asıl amaç, bölge ülkelerinin "talep gördüğünü" göstererek, bu iki dev komşunun kendilerine yönelik tutumlarını iyileştirmektir. Yani ABD ile kurulan ilişki, aslında Moskova ve Pekin'e gönderilen bir mesaj niteliği taşımaktadır.

Rus-Çin Yakınlaşması Karşısında Orta Asya'nın Konumu

Çok vektörlü politikayı güçlendirme ihtiyacı, özellikle Rus-Çin iş birliğinin rekor seviyelere ulaştığı günümüz konjonktüründe daha da acil hale gelmektedir. Orta Asya ülkeleri genel olarak bu yakınlaşmaya karşı olmasalar da, Umarov'un ifadesiyle, "iki güç arasında sıkışıp kalmak", özellikle de bu iki gücün bölgeyle ilgili eylemlerini orada bulunan ülkeleri dahil etmeden koordine etmeleri, rahat bir pozisyon değildir. Çin ve Rusya'nın stratejik ortaklığı, Orta Asya'yı

bir "kondominyum" (ortak etki alanı) haline getirme potansiyeli taşımakta ve bu da bölge devletlerinin özerkliğini tehdit etmektedir.

Bu bağlamda, ABD'nin bölgedeki varlığı, bu ikili hegemonyayı kıran bir üçüncü kutup işlevi görmektedir. Washington'ın sürece dahil olması, Pekin ve Moskova'yı Orta Asya politikalarını belirlerken daha dikkatli olmaya ve bölge ülkelerinin çıkarlarını daha fazla göz önünde bulundurmaya teşvik edebilir. Trump yönetimiyle kurulan işlemsel ilişki, ne kadar yüzeysel görünürse görünsün, bölgenin jeopolitik denklemini değiştirmekte ve Orta Asya liderlerine nefes alacak bir alan açmaktadır.

Geleceğe Bakış: C5+1 Zirvesi ve Diplomatik Beklentiler

Umarov, makalesini geleceğe yönelik bir projeksiyonla sonlandırmaktadır. Orta Asya diplomasisinin ve lobi faaliyetlerinin ne kadar başarılı olduğunun nihai testi, C5+1 formatının 10. yıldönümünün kutlanacağı bu yılın sonunda ortaya çıkacaktır. Hem Taşkent (Özbekistan) hem de Astana (Kazakistan), yıldönümü kutlamalarına en üst düzeyde ev sahipliği yapmak için Washington'u ikna etmeye çalışmaktadır. Eğer Trump bu daveti kabul ederse, Orta Asya'yı ziyaret eden ilk görevdeki ABD başkanı olarak tarihe geçecektir.

Böyle tarihi bir ziyaretin gerçekleşmesi, bölge ülkelerinin yeni stratejisinin mutlak bir zaferi anlamına gelecektir. Ancak Umarov, daha mütevazı bir başarı tanımı da sunmaktadır: Ziyaret gerçekleşirse bile, bölge en azından Trump üzerinde gümrük vergilerini artırmaktan kaçınmasını sağlayacak kadar iyi bir izlenim bırakmıştır. Daha da önemlisi, Rusya ve Çin, Orta Asya'nın kendi başlarına nüfuz tekeli kurdukları bir jeopolitik çıkmazda kilitli kalmadığını görmüşlerdir. Bu bile, harcanan milyarlarca dolarlık sembolik çabanın stratejik bir karşılığı olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Sonuç olarak, Temur Umarov'un "Orta Asya Trump'ın İlgisini Neden Satın Alıyor?" başlıklı makalesi, değişen küresel düzende orta ölçekli devletlerin büyük güçler karşısında nasıl pragmatik ve uyarlanabilir stratejiler geliştirdiğine dair keskin ve gerçekçi bir analiz sunmaktadır. Makale, Orta Asya ülkelerinin dış politikasının, uluslararası sistemin yapısına ve büyük güçlerin liderlerinin karakterlerine ne kadar duyarlı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Değerlere dayalı bir diplomasi modelinden, tamamen çıkarlara ve işlemsel ilişkilere dayalı bir modele geçiş, bir zayıflık işareti değil, aksine zorlu bir jeopolitik ortamda özerkliği koruma ve manevra alanını genişletme amacına yönelik hesaplanmış bir stratejidir. Umarov'un analizi, uluslararası ilişkilerin idealist söylemlerin ötesindeki gerçekçi doğasını ve dikkat çekmenin dahi kendi başına bir güç unsuru olabileceğini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Bu çalışma, yalnızca Orta Asya'yı anlamak için değil, aynı zamanda 21. yüzyılın çok kutuplu dünyasında devletlerin davranış kalıplarını çözümlenmek için de değerli bir referans niteliğindedir.

Notlar

Makalenin orijinal başlığı "Why Is Central Asia Buying Trump's Attention?" olup, analiz bu metin üzerine kuruludur. Metin, Carnegie Uluslararası Barış Vakfı tarafından yayımlanan orijinal bir makalenin uyarlamasıdır.

C5+1, beş Orta Asya ülkesi (Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan) ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki diplomatik diyalog ve iş birliği platformudur. Bu format, bölgesel güvenlik, ekonomik entegrasyon ve insani konularda ortak bir zemin oluşturmayı amaçlamaktadır.

USAID (United States Agency for International Development), Amerika Birleşik Devletleri'nin sivil dış yardım ve kalkınma yardımlarını yöneten bağımsız bir federal devlet kurumudur. Genellikle dünya çapında demokrasi, sağlık, eğitim ve ekonomik kalkınma projelerini desteklemektedir.

Kaynakça

Umarov, Temur. "Why Is Central Asia Buying Trump's Attention?". *The Moscow Times*, 13 Ekim 2025. Carnegie Uluslararası Barış Vakfı tarafından yayımlanan orijinal makaleden uyarlanmıştır.
Web: <https://www.themoscowtimes.com/2025/10/13/why-is-central-asia-buying-trumps-attention-a90796>